

дето творческата инвенция трудно намира място. Професионализмът вече не е само благочестие, а става принуда, господство, насилствена неизбежност, могъща като съдбата.

Нека пренесем тези разсъждения в контекста на поетическия феномен Вапцаров. В нея раздвоението, разбира се не от „яворовски“ тип, също прониква, защото нейният „работнически“ патос е пречупен през призмата на протестантската етика: трудът е принуда, която изисква освобождение, но и най-високо благочестие, което изпълва човека с духовна светлина; човекът живее под гнета на мрачно господство, но именно трудът е неговата творческа противосила, която го избавя от униние, деперсонализация и разруха.

В навечерието на Втората световна война, когато Вапцаров създава по-голямата част от своята поезия, неимоверно се изострят кризисните аспекти на икономическата, политическата и духовна ситуация в Европа. В образа на времето драматизмът и предстоящата катастрофа израстват като доминанти на съществуването. Стиховете на Никола Вапцаров съдържат означаващи, които пряко могат да бъдат отнесени към тази ситуация. Разривът с действителността в посока на предпоставения комунистически идеал също се обостря. Но в същото време поезията, критическата практика и въобще интелектуалната позиция на Вапцаров продължават да се основават върху дълбинни евангелски импликации.

Ние не настояваме върху допускането, че всичко това се дължи на майката, Елена Вапцарова, която, това е известно, е завършила евангелистки ориентирания Американски колеж в Самоков⁸. Но допускаме, че поезията на Вапцаров се гради и изразява нагласи, които ще наречем *религиозност*. Религиозността се опира върху идеални образи, които в психиката имат надпоставен характер. Те по условие стоят отвъд умопостижимото. Тяхната постижимост е възможна единствено по пътя на вярата, която допуска различни йерархически равнища на идентификация с тях. Вярата е набавяне на идеалност, която разширява духовните обеми на Аза.

Наред с това обаче комунистическият идеал, както стана дума, е предпоставен. Той има претенцията да пропагандира „умопостижими образи“. Той настоява, съгласно Маркс, че начинът на производство на материалния живот създава и обуславя процесите на социалния и духовния живот. Актуалната комунистическа пропаганда след 1934 г. активно „проповядва“ тези „установки“. Така възниква напрежение на две психически доминанти, отместени в различни посоки – към духовното мобилизиране и утвърждаване на Аза, от една страна, и социалното осъществяване на личността, от друга. Протестантизмът, и в частност евангелизмът, изповядват пълна свобода на вярата дори без посредничеството на духовенството и Църквата.